

سخنرانی حجت الاسلام نیکی ملکی

دبیر کمیته فرهنگی مجتمع تشخیص مصلحت نظام

از محققین گرانقدر مجمع تشخیص مصلحت نظام هستند. سخنرانی خود را با عنوان سیاست های کلی نظام نسبت به امر به معروف و نهی از منکر ارائه می دهند.

با تشکر از دست اندر کاران همایش شهروند مسئول که این همایش با عظمت را برنامه ریزی کرده اند. و از صبح مقالات خوبی در این موضوع استفاده کردیم. مطلع سخن را با حدیثی از امام محمد باقر(ع) در باب امر به معروف و نهی از منکر آغاز می کنم.

«إِنَّ الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيَ عَنِ الْمُنْكَرِ فَرِيضَةٌ عَظِيمَةٌ»

به طور خلاصه یعنی: امر به معروف یک فریضه و یک واجب بزرگی است که توسط آن راه هایی، یعنی امنیت اجتماعی، کسب های حلال یعنی همان امنیت اقتصادی، مظالم صاحبان به آنان باز می گردد. همان سلامت اقتصادی و روانی جامعه. زمین های آباد و از دشمنان انتقام گرفته می شود و نظام الهی استقرار پیدا می کند. تشکیل حکومت اسلامی یعنی: یک جامعیتی در باب امر به معروف و نهی از منکر نهفته است. امر به معروف و نهی از منکر به مانند هر مفهوم قرآنی و اسلامی دارای ابعاد و جنبه های مختلف و متنوعی است که در نهایت تمام کننده و مکمل یکدیگرند. هم بعد هدایت فردی و خودسازی و انسان سازی دارد و هم بعد اجتماعی و فرهنگی و تربیتی، هم مقوله اجتماعی و مدیریتی و هم عبادت است، و بندگی و هم حاکمیت است و نظام حقوقی و قضایی این تنوع و جوه و کارکرد نباید مانع از آن گردد که در هنگام تبیین سیاست های کلی اجرای این فریضه توجه خود را بیش از هر چیز به ابعاد اجتماعی و حاکمیتی و مدیریتی آن معطوف و متمرکز نماییم. از این جهت به هنگام ارائه تعریف جامع امر به معروف منظر زاویه نگاه این فریضه مهم و چند بعدی، منظر و نگاه ها، اجتماعی، سیاسی و تربیتی است. اعتقاد و باور مسلمین بر این است که دین مبین اسلام در باب اداره جامعه دارای مدل جامع، کامل و کارآمد است. در این مدل کامل نظام ها و ساختارهای عالی در ارتباط معنادار با یکدیگر طراحی و پیش بینی گردیده است. لذا با مدیریت و هدایت در تئوری امام معصوم و ولایت فقیه، نظام اجتماعی تشکیلات تکرار شونده، مساجد، نظام اقتصادی با چهار چوب اصلی خمس، زکات، انفاق و قرض الحسنه نظام دفاعی و نظامی با تئوری جهاد با راهبرد بازدارندگی

که مجموع این نظام ها و نظایر آن در ارتباطی عمیق و برنامه ریزی شده، نظام حکومت اسلامی را شکل می دهد. مقام معظم رهبری در این زمینه در تاریخ ۷۹/۴/۱۹ اشاره می کنند که:

«قوام رشد و کمال و صلاح جامعه وابسته به امر به معروف

است. و اینهاست که نظام را زنده نگه داشته است.»

در حقیقت نظامی که این چنین در سایه نظام ها نفوذ و تأثیر دارد و سایر نظام ها بر آن استوار و کامل می گردد، نظام پایش و نظارت در مفهوم کامل آن است. با همه موارد طرح شده تعریف کاربردی امر به معروف عبارتند از:

من ۷۳ تعریف در باب امر به معروف دیده ام. این تعریف را احساس می‌کنم شاید جامعیت داشته باشد.

امر به معروف و نهی از منکر: نظام نظارتی جامعی است برای پیاده سازی احکام الهی و ایجاد جامعه و حکومت اسلامی و تضمین تحقق اهداف آن. بحث بعدی در باب فرآیند امر به معروف و نهی از منکر است. در این مرحله آمار ناهی اعم از شخصیت حقیقی و حقوقی و این که مخاطب وی فرد، جمع یا دولت باشد، لازم است نسبت به موضوع و مصداق آنچه متعلق امر و نهی قرار می‌گیرد، شناخت اعتماد بخش پیدا کند. لازم طی این مرحله شناخت و آگاهی نسبت به ملاک‌ها و معیارهای تمیز معروف و منکر شناخت امور دینی و فقهی و آشنایی با حلال و حرام الهی و علاوه بر آن دو، آگاهی و بصیرت نسبت به شرایط مقتضیات روز است. مرحله تشخیص آمادگی پذیرش مخاطب. مخاطب در امر به معروف و نهی از منکر یک رکن به شمار می‌رود به گونه ای که فقدان تحقق امر به معروف و نهی از منکر را ناممکن می‌سازد. مخاطب می‌تواند فرد، جمع و یک ملت باشد. شخصیت حقوقی و دستگاه دولتی به معنای حکومتی باشد. بنابر این امر و ناهی باید تلاش کند تا حد امکان نسبت به ویژگی‌های مخاطب آشنایی لازم را بدست آورد. این ویژگی‌ها می‌تواند از قبیل: شناخت ویژگی‌های سنی مخاطب، آگاهی از شرایط روحی و روانی او، شناخت ویژگی‌های فرهنگی و قومی و آگاهی از آداب و رسوم ملی باشد. داستانی در این باب هست که مرحوم ارباب اصفهانی می‌گویند:

تعدادی از دانشجویان تصمیم می‌گیرند نماز را به صورت فارسی بخوانند پیش یک عالم می‌روند. ایشان نسبت کفر و الحاد می‌زند. و اینها از برخورد این عالم بسیار زده می‌شوند. بعد به خدمت مرحوم حاج رحیم ارباب می‌روند تا از ایشان کسب تکلیف کنند. این بزرگوار می‌گویند: اشکالی ندارد. شما نماز را فارسی بخوانید که به زبان خود تأکید می‌کنید. می‌گویند بخوانید تا نحوه خواندن نماز شما به زبان فارسی را ببینم. اینها فارسی می‌گویند. بیان می‌کند که حتماً می‌دانید بسم الله معنای فارسی اش این است؟ چون چیزی که خدا اراده کرده است باید در نماز بگویید. شما یقین دارید این هست؟ یا حتماً می‌دانید این الحمدلله همانی است که خداوند اراده کرده است؟ این است؟ آنها می‌گویند نه یقین نداریم. خودشان به نتیجه می‌رسند که نه پس عربی می‌خوانیم که به مشکل بر نمی‌خوریم. نوع روش در امر به معروف و نهی از منکر خیلی مهم است. دوره‌ها و شیوه‌هایی نیز امر به معروف و نهی از منکر در نگاه نظارتی دارد، سه دوره دیده می‌شود.

(۱) امر به معروف به صورت انفرادی است خارج از حیطه حکومت

(۲) دوره‌های سازمانی

(۳) دوره تشریفاتی

دوره ای هم هست که بیشتر هر دو بعد است. دوره حکمت پیامبر اکرم (ص) و در دوره امام علی (ع) اینها توضیحاتی دارد فقط مشکلات دوران انفرادی (۱) عدم تعمیم. (۲) خطر عوام زدگی. (۳) نچاپیز بودن نتیجه عمده. (۴) لزوم تشخیص از اکثر (۵) در دوره سازمانی ظاهر گرای که

بیشتر ظاهر گرایی غالب می شود. اگر صرف حکومت بشود امر به معروف (۶) کم رنگ شدن بعد مردمی (۷) ایجاد مصونیت کاذب برای کسانی که دست اندر کار امر به معروف هستند (۸) غفلت از بعد بین المللی امر به معروف و نهی از منکر و سیاسی شدن آن که این سیاسی شدن موضوع مهمی در باب سازمانی بودن امر به معروف و نهی از منکر است. در بحث بعدی یک نگاه کلی داریم به نقاط ضعف و قوت در حوزه های مرتبط با امر به معروف و نهی از منکر در حوزه عوامل داخلی ما نقاط قوتی که داشتیم یک ستاد تشکیل داده شد. با ۱۴ سال تجربه با بعضی از کارکرد های که مشخص است. یک بُعد دیگر از نقاط قوت پشت سر گذاشتن مرحله طرح موضوع و خوب و اهمیت آن در میان مردم و مسئولین، تأکید بر وجه رفتاری فریضه یعنی: امر به معروف و نهی از منکر است. نقاط ضعف در حوزه عملکرد و سابقه یکی عدم رعایت امر تدریج در گسترش فرهنگ فریضه و جهشی عمل کردن آن. عدم توجه کافی به گسترش امر به معروف و نهی از منکر مدیریت اجرایی فریضه ناهماهنگ و غیر یکپارچه است. اولویت بندی در خصوص معروفات و منکرات صورت نگرفته است و تنها اصل قانون اساسی که می شود گفت: کاملاً فراموش شده است. اصل هشتم قانون اساسی است. ما اصل شوراها را احیاء کردیم اما اصل هشتم یعنی اصل امر به معروف و با تأکید فراوان مرحوم امام (ره) به تشکیل وزارت امر به معروف و نهی از منکر و اصرار امام (ره) بر جدی بودن موضوع امر به معروف که این وزارت و این تشکیلات باید طوری باشد که بتواند حتی رهبر هم اگر اشتباه کرد اشتباهش را بگوید، این وزارت امر به معروف و نهی از منکر تشکیل نشد و سازمانی که امر به معروف به این صورت جدی تشکیل شود. متأسفانه تا این زمان به نتیجه نرسیده. در اصل هشتم آن چیزی که تأکید می کند بحث امر به معروف مردم بر حاکمیت است. مردم بتوانند حاکمیت را امر به معروف کنند. چه کسی می تواند امر به معروف کند. یعنی واقعاً می توانند امر به معروف کنند؟ می شود امر به معروف کرد. اما آینده اش دیگر نه این که چه مصونیتی هست؟ موضوع بعدی است.

پژوهش و زیرساخت های علمی و عملی موضوع را داریم. دولت ها و نهاد و دستگاه های فرهنگی را داریم و مردم را داریم. نقاط ضعف و قوت در باورهای دینی را داریم و قوانین و مقرراتی که اشاره شد. چند بحث از نگاه امام به امر به معروف است که بیان می کنم:

همه و همه ملت موظفند که بر این امور نظارت کنند که اگر من یک پایم را کج گذاشتم. ملت موظف است که بگوید پایت را کج گذاشتی خودت را حفظ کن مسئله، مسئله مهم است. همه ملت موظفند به این که نظارت داشته باشند در همه کارهایی که الآن مربوط به اسلام است. اگر دیدند که یک کمیته (یک شخص نیروی انتظامی) خدای نخواسته بر خلاف مقررات اسلام دارد عمل می کند. بازاری باید اعتراض کند، کشاورز باید اعتراض کند، معممین و علما باید اعتراض کنند که این راه کج اصلاح گردد. یا در جایی دیگر بیان می فرمودند:

در اجرای حکم و حدود الهی برای احدی مستثنی نیست حتی اگر رئیس دولت مرتکب چنین چیزی شود که موجب حد شرعی است.

باید در مورد او اجرا شود. **مقام معظم رهبری** هم در پیامی که به اجلاس پژوهشی امر به معروف داشتند بیان می‌فرمایند: «یک نکته را هم باید یادآوری کنم و آن نظام امر به معروف و نهی از منکر است. ما در مجمع تشخیص امر به معروف را به عنوان یک کالبد کامل و یک نظام جامع نگاه کردیم سیاست های کلی هم که تدوین می‌کنیم از همین باب است. به عنوان یک نظام جامع امر به معروف و نهی از منکر واجب حتمی همه است. فقط مسئولیت من و شما به عنوان مسئولان کشور در این باب سنگین تر است. باید از شیوه های مناسب استفاده کنیم اما آحاد مردم همه نسبت به امر به معروف و نهی از منکر وظیفه دارند.» و فرمایشی دیگر از ایشان: «مصادق کامل و تمام امر به معروف ایجاد جامعه و حکومت اسلامی است.»
یک جمله ای هم **شهید مطهری (ره)** دارند:

اگر بخواهیم روح امر به معروف و نهی از منکر را ترجمه و تعبیر فارسی خودمان بیان کنیم. باید بگوییم لزوم استفاده از هر وسیله مشروع برای رسیدن به اهداف اسلامی. پس از هر وسیله مشروع، معقول برای رسیدن به اهداف اسلامی یکی از مفاهیم امر به معروف است که در بیان شهید مطهری است. یک جمله زیبایی شهید مطهری دارند:

«ما جز بند و بند نمی‌شناسیم. (ابتدا اینجا شهید مطهری گله می‌کند. چون منطق در حوزه امر به معروف گم شده یعنی می‌خواهند اشکال بگیرند می‌گویند. اشکال صریح می‌گیریم و بلافاصله اول بند و بند.) معتقدیم ابتدا باید پندهای تحکم آمیز کرد پند هایی که دستور همه هست و بعد هم اعمال زور و جبر و چون پند و بند دهند نشنوی، بند نهند. و ما باید بدانیم در راه امر به معروف و نهی از منکر غیر از پند و بند منطق دیگری هست که آن هم منطق است که صحیح ترین راه می‌باشد.» جمله دیگری از **شهید مطهری**:

«از شرایط مفید بودن امر به معروف و نهی از منکر آن است که اصالت داشته باشد یعنی وابسته به هیچ جریانی نباشد بلکه خود جریان ساز باشد.»

امر به معروف نباید جریانی باشد. خودش اصالت باید داشته باشد. سیاست های کلی و راه کارها در امور فرهنگی در حوزه امر به معروف و نهی از منکر نمایانند و برجسته نمودن امر به معروف و نهی از منکر به عنوان هدف جامعه اسلامی، وظیفه و حق همگانی بودن آن، تقویت منزلت اجتماعی فعالان امر به معروف و نهی از منکر، الآن کسی در امر به معروف و نهی از منکر خیلی جایگاهی ندارد و یک نگاه منفی بعضی مواقع به او می‌شود. این به ۲ دلیل است: (۱) فرهنگ سازی در این حوزه نشده. (۲) شاید نو در حوزه امر به معروف عملکرد من خیلی خوب نبوده است.

تقویت اولویت بخشی به معروفات و منکرات دارای آثار و پیامدهای گسترده اجتماعی است.

امر به معروف و نهی از منکر باید براساس اولویت بندی انجام شود. تقویت مؤلفه های سرمایه اجتماعی، نظیر: اعتماد و مشارکت در نظارت همگانی، ایجاد زمینه ها و بسترهای مناسب فرهنگی برای بهبود فرآیند پرسشگری و پاسخگویی.

